

Czym jest upadłość konsumencka?

Upadłość konsumencka jest postępowaniem sądowym przewidzianym dla osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej (konsumentów), którzy stali się niewypłacalni. **Niewypłacalność** to stan, w którym dłużnik nie jest w stanie wykonywać swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych (art. 11 ust. 1 p.u.n.), np. spłaty zaciągniętego kredytu czy pożyczki bez uszczerbku dla siebie i swojej rodziny.

Przepis ust. 1a art. 11 u.p.u. wprowadza domniemanie utraty przez dłużnika zdolności do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych, jeżeli opóźnienie w ich wykonaniu przekracza **3 miesiące**. Niewypłacalnym nie jest więc ten, kto chwilowo i przejściowo nie jest w stanie uregulować swoich długów. Z tej przyczyny ciężar dowodu przeniesiony zostaje na dłużnika w przypadku, gdy opóźnienie trwa dłużej niż 3 miesiące. Przyjmuje się, że trzymiesięczne opóźnienie w zapłacie pozwala uznać, że sytuacja dłużnika jest na tyle zła, że z powodu braku dowodu przeciwnego powinno dojść do ogłoszenia upadłości (Witosz Aleksander Jerzy, „Przesłanki ogłoszenia upadłości konsumenckiej”).

Upadłość konsumencką wykorzystuje się w celu:

- 1) oddłużenia niewypłacanego konsumenta,
- 2) windykacji należności od niewypłacanego konsumenta na rzecz jego wierzycieli.

Funkcja oddłużeniowa oznacza umorzenie zobowiązań, które powstały przed dniem ogłoszenia upadłości i nie zostały zaspokojone w postępowaniu upadłościowym lub w wyniku wykonania planu spłaty. W wyjątkowych okolicznościach możliwe jest oddłużenie konsumenta bez wykonywania planu spłaty. W efekcie konsument zostaje całkowicie zwolniony z długów, pod warunkiem, że zarówno przed ogłoszeniem upadłości, jak i w toku postępowania działał zgodnie z prawem oraz wykazał się uczciwością. Konsument, który umyślnie albo wskutek rażącego niedbalstwa doprowadził do swojej niewypłacalności, podejmował działania na szkodę wierzycieli, ukrywał majątek w toku postępowania albo nie wykonywał innych obowiązków wynikających z ustawy, nie będzie mógł z takiej możliwości skorzystać. O tym natomiast czy w danym przypadku można osobie zobowiązanej postawić zarzut rażącego niedbalstwa decyduje nie tylko niezgodność jej postępowania z danym przyjętym modelem postępowania, lecz także uwarunkowana doświadczeniem życiowym, możliwość i powinność przewidywania odpowiednich następstw swojego zachowania (wyrok SR Szczecin-Centrum w Szczecinie z dnia 29 stycznia 2016 r., sygn. XII GU 18/15).

Doprowadzenie do niewypłacalności albo zwiększenie jej stopnia powinno mieć **charakter zawiniony**, aby zaistniała podstawa do oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Jednocześnie ustawodawca stopniuje pojęcie winy: chodzi tu o "winę umyślną" i "rażące niedbalstwo". Doprowadzenie do niewypłacalności lub zwiększenie stopnia

niewypłacalności dłużnika w sposób zawiniony, ale z niższym stopniem winy, np. zwykłym niedbalstwem czy w sposób niezawiniony, nie powinno stać na przeszkodzie ogłoszeniu upadłości konsumenckiej. W konsekwencji, jeżeli dojdzie do doprowadzenia do niewypłacalności na skutek lekkomyślności lub zwykłego niedbalstwa (powodowanego raczej nieroztropnością lub nawet podjęciem pewnego ryzyka niż rażącym brakiem zrozumienia konsekwencji ekonomicznych swojego działania), sąd upadłościowy może ogłosić upadłość konsumencką. Nie będzie stanowić podstawy do oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości sytuacja, w której dłużnikowi można przypisać jedynie lekkomyślność lub zwykłe niedbalstwo, a także w przypadku gdy niewypłacalność była skutkiem podjęcia przez niego racjonalnie dopuszczalnego ryzyka gospodarczego, np. inwestycji w narzędzia pracy czy edukację w nadziei na lepsze stanowisko (Witosz Aleksander Jerzy, „Przesłanki ogłoszenia upadłości konsumenckiej”).

Zwiększenie stopnia niewypłacalności stanowi umyślne lub wynikające z rażącego niedbalstwa niewykonanie kolejnej wymagalnej wierzytelności pieniężnej (choćby wynikającej z tego samego zobowiązania). Samo przedłużanie się czasu zwłoki w płatności, choć spowoduje ona zwiększenie poziomu zadłużenia (np. z uwagi na rosnące odsetki), nie mogłoby być tak oceniane, bowiem upływ czasu jest okolicznością obiektywną. Sytuacja, w której dłużnik pomimo uzyskania środków wystarczających dla spłaty zadłużenia umyślnie lub przy rażącym niedbalstwie przeznaczają je na inne cele (przedłużają czas zwłoki), stanowi podstawę oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Pogłębienie stanu niewypłacalności można odczytywać jako istotne zmniejszenie majątku dłużnika, który już jest niewypłacalny, a nawet jako sytuację, w której wierzyciel mógłby uzyskać zaspokojenie jedynie "z dodatkowym znacznym nakładem kosztów, czasu i ryzyka".

Pojęcie niewypłacalności dotyczy niewykonywania zobowiązań pieniężnych, jednak wydaje się, że jakiegokolwiek uszczuplenie majątku może być - przy obecności zamiaru ewentualnego - uznane za umyślne wprowadzenie się w stan bankructwa. Nie tylko bowiem dłużnik zmniejsza wówczas możliwość przymusowego zaspokojenia się wierzyciela, lecz także świadomie ogranicza swoją zdolność do obsługi długu. Jedynie niedbalstwo, i to tylko jego rażące przypadki stanowi negatywnie ocenianą przez prawo upadłościowe postać winy nieumyślnej. Oddalenie wniosku o ogłoszenie upadłości powinno więc nastąpić, gdy dłużnik, rozsądnie oceniając sytuację, powinien był wiedzieć (choć nie miał takiej świadomości), że jego zachowanie będzie prowadziło do niewypłacalności lub jej nasilenia. Oznacza to utrzymanie wymogu należytej staranności, choć brzmienie przepisu sugeruje obniżenie jego poziomu. Normę mówiącą o rażącym poziomie niedbalstwa należy oceniać jako dyrektywę rozstrzygania sytuacji wątpliwych na rzecz konsumenta i tym samym obniżenia standardu rozsądnego zachowania. Nie stanowi podstawy do oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości sytuacja, w której dłużnikowi nie można przypisać winy ani okoliczności, gdzie można mu zarzucić jedynie lekkomyślność. Nie stanowi więc przeszkody zachowanie konsumenta, które

charakteryzowało przekonanie, że zdoła on uniknąć powstania lub pogłębienia stanu niewypłacalności, choć było ono nieuzasadnione kontekstem sytuacyjnym. Odmienne potraktowanie lekkomyślności i niedbalstwa można uzasadnić obecnością w tym pierwszym przypadku pozytywnego w założeniu, choć mylnego w rzeczywistości, przekonania, że nie nastąpi pokrzywdzenie wierzycieli związane z brakiem możliwości spłacenia wymagalnych zobowiązań (Witosz Aleksander Jerzy, „Przesłanki ogłoszenia upadłości konsumenckiej”).

Funkcja windykacyjna ma na celu łączne i równe zaspokojenie roszczeń wierzycieli skumulowanych w jednym postępowaniu, które zastępuje prowadzenie kilku indywidualnych postępowań sądowych i egzekucyjnych. W trakcie postępowania majątek konsumenta zostaje poddany likwidacji (sprzedany) w całości lub w części.

Jak przebiega postępowanie?

Postępowanie upadłościowe wszczyna się wyłącznie **na wniosek konsumenta** czyli osoby fizycznej, która nie prowadzi działalności gospodarczej lub przestała być współnikiem osobowej spółki handlowej, jeżeli od dnia wykreślenia z rejestru minął rok. Wniosek może być złożony w każdej chwili. Postępowanie upadłościowe prowadzi się także wtedy, gdy dłużnik ma tylko jednego wierzyciela.

Wniosku nie może złożyć:

- 1) spółka, współnik spółki osobowej, fundacja czy stowarzyszenie,
- 2) łącznie małżeństwo (może to zrobić każdy z małżonków osobno),
- 3) osoba prowadząca (nawet niezarejestrowaną) działalność gospodarczą.

Na początku sąd ocenia postawę i uczciwość konsumenta, w składzie jednego sędziego.

W każdym wniosku o ogłoszenie upadłości powinno znaleźć się:

- 1] oznaczenie konsumenta – imię, nazwisko, PESEL, dokładny adres zamieszkania;
- 2] aktualny i zupełny wykaz majątku z szacunkową wyceną jego składników – chodzi o cały majątek, czyli m.in.: nieruchomości, samochody, oszczędności;
- 3] wskazanie miejsc, w których znajduje się majątek konsumenta (podanie dokładnego adresu);
- 4] spis wierzycieli z podaniem ich adresów i wysokości wierzytelności każdego z nich oraz terminów zapłaty;
- 5] spis wierzytelności spornych z zaznaczeniem zakresu w jakim dłużnik kwestionuje istnienie wierzytelności;
- 6] listę zabezpieczeń ustanowionych na majątku dłużnika wraz z datami ich ustanowienia, w szczególności hipotek, zastawów i zastawów rejestrowych;
- 7] wskazanie okoliczności, które uzasadniają wniosek i ich uprawdopodobnienie;

8] pisemne oświadczenie konsumenta, że nie zachodzą okoliczności stanowiące podstawę do oddalenia wniosku.

Wniosek powinien być skrupulatnie **uzasadniony**. Składa się go **na formularzu**. Do wniosku powinniśmy dołączyć również **dowody** potwierdzające zawarte we wniosku twierdzenia (np. zaświadczenie o zarobkach, dokumentację medyczną).

Warto także poinformować sąd o toczących się przeciwko konsumentowi lub z jego udziałem postępowaniach sądowych, egzekucyjnych i administracyjnych z podaniem nazwy sądu, komornika, organu administracyjnego, adresu oraz sygnatury sprawy.

Wniosek podlega **opłacie stałej**, która wynosi **30 zł**. Opłatę należy uiścić przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości w kasie sądu albo znakami opłaty sądowej na pierwszej lub stronie wniosku, albo przelewem na rachunek bankowy sądu. Do wniosku należy dołączyć dowód jej uiszczenia – potwierdzenie z kasy sądu albo potwierdzenie dokonania przelewu. Wniosek składa się do wydziału gospodarczego sądu rejonowego.

Wniosek zostanie oddalony, w przypadku, gdy:

- 1) konsument doprowadził do swojej niewypłacalności albo istotnie zwiększył jej stopień umyślnie lub w skutek rażącego niedbalstwa (np.: zaciągnął pożyczkę wiedząc, że nie będzie jej spłacać);
- 2) w stosunku do konsumenta prowadzono już konsumenckie postępowanie upadłościowe, ale zostało ono umorzone z innych przyczyn niż na wniosek konsumenta (np.: w trakcie wcześniejszego postępowania konsument uchybił swoim obowiązkom – np.: zataił istotne informacje, co doprowadziło do prawomocnego umorzenia postępowania);
- 3) w stosunku do konsumenta we wcześniejszym konsumenckim postępowaniu upadłościowym uchylono plan spłaty (konsument nie wykonywał planu spłaty, nie składał sprawozdań, zatajał źródła przychodu);
- 4) konsument miał obowiązek złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości jako przedsiębiorca, a tego nie zrobił;
- 5) konsument podał we wniosku nieprawdziwe lub niepełne dane;
- 6) w okresie **10 lat** przed dniem złożenia wniosku, względem konsumenta toczyło się już konsumenckie postępowanie upadłościowe, które zakończyło się całościowym lub częściowym oddłużeniem;
- 7) czynność prawna konsumenta została prawomocnie uznana za dokonaną z pokrzywdzeniem wierzycieli.

W wyjątkowych okolicznościach sąd dopuścił rozpatrzenie wniosku pomimo wystąpienia którejkolwiek z negatywnych przesłanek, kierując się przy tym **zasadami słuszności i humanitaryzmu**. Z brzmienia przepisu art. 491¹⁰ ust. 2 p.u.n. wynika obowiązek - a nie uprawnienie - sądu do pominięcia przesłanek negatywnych, jeżeli z ustalonego stanu

faktycznego wyniku, że ogłoszenie upadłości jest uzasadnione względami słuszności lub względami humanitarnymi. Mając na względzie, iż podmiotem, który z ogłoszenia upadłości wywodzi pozytywne dla siebie skutki prawne, jest dłużnik, to uznać należy, iż to właśnie po jego stronie powinien spoczywać ciężar inicjatywy dowodowej. Nieuleczalna choroba dłużnika stanowić będzie element względów jako dotyczących bezpośrednio osoby dłużnika. Co więcej, względy humanitarne mogą wyjątkowo dotyczyć także skutków zadłużenia dla najbliższej rodziny dłużnika, w szczególności dla wychowywanych przez dłużnika dzieci (Konrad Forysiak, Mateusz Medyński „Status wierzyciela w postępowaniu upadłościowym osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej”).

Na postanowienie sądu oddalające wniosek o ogłoszenie upadłości konsumentowi przysługuje zażalenie.

Oddalenie wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej nie skutkuje dziesięcioletnim zakazem składania nowych wniosków (Konrad Forysiak, Mateusz Medyński „Status wierzyciela w postępowaniu upadłościowym osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej”).

Po likwidacji majątku dłużnika sąd ustala **plan spłaty**, który obejmuje wierzytelności niezaspokojone z likwidacji majątku upadłego powstałych przed ogłoszeniem upadłości oraz wszystkie wierzytelności przypadające za czas po ogłoszeniu upadłości. Sąd ustala jaka część dochodów konsumenta przeznaczana będzie na zaspokojenie tych wierzytelności i w jakim okresie konsument będzie miał wykonywać obowiązki związane z planem spłaty. Ustalając plan spłaty wierzycieli, sąd bierze pod uwagę możliwości zarobkowe upadłego, konieczność utrzymania upadłego i osób pozostających na jego utrzymaniu, w tym ich potrzeby mieszkaniowe, wysokość niezaspokojonych wierzytelności i realność ich zaspokojenia w przyszłości. W postanowieniu o ustaleniu planu spłaty wierzycieli sąd określa, w jakim zakresie i w jakim czasie, nie dłuższym niż 36 miesięcy (w niektórych przypadkach 54 miesięcy), konsument jest obowiązany spłacać zobowiązania wynikające z listy wierzytelności i jaka część zobowiązań upadłego powstałych przed dniem ogłoszenia upadłości zostanie umorzona po wykonaniu planu spłaty.

Sąd ustala plan spłaty po wysłuchaniu syndyka, wierzycieli i konsumenta. Sąd nie jest związany propozycjami konsumenta, jednak jeśli konsument przedstawi racjonalne i ekonomicznie uzasadnione propozycje jego wykonania, sąd może wziąć je pod uwagę. Z wyliczonych - przykładowo - propozycji układowych upadły konsument może zaproponować: odroczenie wykonania zobowiązań, rozłożenie spłaty długów na raty lub zmniejszenie sumy długów bądź obydwie ostatnie propozycje układowe razem albo zmianę, zamianę lub uchylenie prawa zabezpieczającego określoną wierzytelność. Nie można wykluczyć, że w upadłości konsumenckiej pojawią się propozycje, które mogą

przybrać formę świadczenia niepieniężnego w miejsce świadczenia pieniężnego (to tylko kwestia określonego stanu faktycznego), choć zakres przypadków, kiedy mogą one być wykorzystane, z pewnością nie będzie mógł obejmować wszystkich wierzytelności (Witosz Antoni, „Układ w upadłości konsumenckiej”).

Upadły jest obowiązany składać sądowi corocznie, do końca kwietnia, sprawozdanie z wykonania planu spłaty wierzycieli za poprzedni rok kalendarzowy.

Przepisy o zasadach ustalania planu spłaty nie determinują dopuszczalnej treści układu. Należy przyjąć, że niezawarcie czy niezatwierdzenie układu skutkuje dalszym prowadzeniem postępowania upadłościowego i likwidacją majątku upadłego, a następnie przyjęciem planu spłaty (Rafał Adamus, „Nowa upadłość konsumencka”).

W razie niewykonywania przez upadłego obowiązków określonych w planie spłaty wierzycieli sąd z urzędu albo na wniosek wierzyciela, po wysłuchaniu upadłego i wierzycieli objętych planem spłaty wierzycieli, **uchyla plan spłaty wierzycieli**, chyba że uchybienie obowiązkowi jest nieznaczne lub dalsze wykonywanie planu spłaty wierzycieli jest uzasadnione względami słuszności lub względami humanitarnymi. Na postanowienie przysługuje zażalenie.

Po wykonaniu przez konsumenta planu spłaty sąd umarza pozostałe zobowiązania konsumenta (następuje oddłużenie konsumenta). Po wydaniu postanowienia, o którym mowa w ust. 1, niedopuszczalne jest wszczęcie postępowania egzekucyjnego dotyczącego wierzytelności powstałej przed dniem ustalenia planu spłaty wierzycieli, z wyjątkiem wskazanych poniżej zobowiązań, które nie podlegają umorzeniu, tj.: zobowiązania o charakterze alimentacyjnym, zobowiązania wynikające z rent z tytułu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci, zobowiązania do zapłaty orzeczonych przez sąd kar grzywny, a także do wykonania obowiązku naprawienia szkody oraz zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, zobowiązania do zapłaty nawiazki lub świadczenia pieniężnego orzeczonych przez sąd jako środek karny lub środek związany z poddaniem sprawcy próbie, jak również zobowiązania do naprawienia szkody wynikającej z przestępstwa lub wykroczenia stwierdzonego prawomocnym orzeczeniem oraz zobowiązania, których upadły umyślnie nie ujawnił, jeżeli wierzyciel nie brał udziału w postępowaniu.

Alternatywą dla planu spłaty jest możliwość złożenia przez konsumenta **propozycji układowych**. Propozycje układowe to autorska propozycja konsumenta, w której może przedstawić warunki likwidacji i restrukturyzacji majątku i wierzytelności. Propozycje układowe mogą być zasadniczo złożone w każdym czasie, nawet wraz z wnioskiem o ogłoszenie upadłości, ale zgromadzenie wierzycieli, na którym te propozycje będą poddane pod głosowanie zostanie zwołane dopiero po ustaleniu listy wierzytelności. Należy pamiętać, że zawarcie przez konsumenta z wierzycielami układu musi być

uprawdopodobnione. Oznacza to, że propozycje układowe przede wszystkim powinny być ekonomicznie zasadne i dostosowane do indywidualnej sytuacji konsumenta. Każdy układ może być przyjęty **tylko za zgodą upadłego**.

Skutki upadłości konsumenckiej:

- 1) wraz z ogłoszeniem upadłości cały majątek konsumenta staje się „masą upadłości”, zarządzaną przez wyznaczonego przez sąd syndyka – oznacza to, że konsument nie może swobodnie rozporządzać swoim majątkiem (np.: sprzedać samochodu);
- 2) upadły ma obowiązek wskazać i wydać syndykowi cały majątek, dokumentację dotyczącą majątku i rozliczeń oraz korespondencję – w przeciwnym razie postępowanie upadłościowe zostanie umorzone, co uniemożliwi konsumentowi skorzystania z możliwości oddłużenia w przeciągu następnych dziesięciu lat;
- 3) w skład masy upadłości wchodzi również wynagrodzenie za pracę upadłego w części niepodlegającej zajęciu;
- 4) po ogłoszeniu upadłości syndyk sporządza inwentaryzację majątku masy upadłości, a następnie przystępuje do sprzedaży majątku upadłego konsumenta – za wyjątkiem przedmiotów pierwszej potrzeby – wyłączonych spod egzekucji. Syndyk będzie więc sprzedawał wszystkie wartościowe przedmioty: nieruchomości, samochody, wartościowy sprzęt RTV i AGD, który nie jest niezbędny do prowadzenia gospodarstwa domowego;
- 5) wraz z ogłoszeniem upadłości **wymagalne** (natychmiastowo płatne) **stają się wszelkie** (zarówno pieniężne, jak i niepieniężne) **zobowiązania konsumenta** – np.: kredyt wzięty „na raty”, będzie natychmiastowo płatny w pełnej wysokości;
- 6) wraz z ogłoszeniem upadłości konsument będzie mógł zawierać tylko drobne umowy życia codziennego (zakupy żywności, środków czystości itp.), które pokrywane będą przez upadłego z tych funduszy, które nie podlegały zajęciu przez syndyka;
- 7) po ogłoszeniu upadłości działania podejmowane przez konsumenta mogą mieć wpływ na decyzję sądu – bezpodstawne zwolnienie się z pracy może doprowadzić do umorzenia postępowania upadłościowego i braku szansy na oddłużenie;
- 8) ogłoszenie upadłości wstrzymuje postępowania sądowe i egzekucyjne prowadzone przeciwko konsumentowi; do postępowań będzie mógł wstąpić syndyk, który będzie reprezentował konsumenta i jego interesy.

Postępowanie umarza się:

- 1) na wniosek upadłego,
- 2) jeżeli upadły nie wskaże lub nie wyda syndykowi całego majątku, niezbędnych dokumentów lub w inny sposób nie wykonuje ciążących na nim obowiązków, sąd, z urzędu albo na wniosek syndyka lub wierzyciela, po wysłuchaniu upadłego, syndyka, a w razie potrzeby także wierzycieli – z wyjątkiem sytuacji uchybienie przez upadłego ciążącym na nim obowiązkom nie jest istotne lub przeprowadzenie postępowania jest uzasadnione względami słuszności lub względami humanitarnymi.

Na postanowienie w przedmiocie umorzenia postępowania przysługuje zażalenie.